

پیدایش وزوال کارگاههای پیشه‌وری

قسمت دوم

نوشته: ابراهیم فیوضات

در شماره قبل قسمت اول این مقاله را که در آن به بررسی سده‌رشته اساسی صنعت یعنی نساجی، سفالگری و فلزکاری در دوران باستان پرداخته شد مطالعه فرمودید. در این شماره سیر تحول صنعت نساجی از قرن سوم تا دوره صفویه بررسی می‌گردد و در شماره‌های بعدی ادامه این مقاله را پی می‌گیریم.

صنایع نساجی، سفال و فلز

"از قرن سوم تا عصر صفوی"

با تجزیه حکومت متمرکز ساسانیان دگرگونی‌هایی در جامعه آنروز ایجاد شد و صنایع پیش از هر چیز تحت تاثیر این دگرگونی قرار گرفتند. صنایع که در پرتو امنیت و حاکمیتی با ثبات می‌توانستند گسترش یا بند در ابتدا دچار سردرگمی و رکود گردیدند.

نساجی

صنعت نساجی در این عصر به تبع سایر صنایع روبه افول گذارد. در دوران حاکمیت ساسانیان چون ماورالنهر حدود یک قرن از هجوم بیگانه در امان بود، و ندرش درون زای اقتصاد مسیر طبیعی خود را طی کرد و خرابی‌هایی که در اثر جنگها و حکومت‌های بیگانه (عرب) ایجاد شده بود تا حدی برطرف گردید. تولید نساجی و پارچه‌فروزی گرفت. در سمرقند و بخارا نه تنها پارچه‌های ظریف بلکه ضخیم برای اهالی کوچ نشین تهیه میشد. از بخارا منسوجات نازک، سجاده، پارچه‌های طبرستانی، منسوجات مصری و پشم گوسفند صا در میشد. (۶۸)

۶۸- مرتضی راوندی - تاریخ اجتماعی ایران تا عصر حاضر - تهران

۱۳۵۴ جلد ۴ صفحه ۱۱۰۵

1111
 1111

1111
 1111

1111
 1111

1111
 1111

1111
 1111

1111
 1111

1111
 1111

1111
 1111

گلیم می بافتند. در عین حال بالشها، سجاده‌ها و بردی‌های* فندقی را جهت خلیفه تولید می‌کردند. (۷۱) در باز خلیفه منبعی برای تولید منسوجات بوده است.

زندانیان در این عصر در تولید کارگاهی نقش داشته‌اند، در بخارا زندانیان تنگ‌اسب می‌بافتند که شهرتی بسزا داشت. علاوه بر زندانیان، غلامان و اسیران در کارگاه‌های تولیدی کار می‌کردند ولی از میزان حقوق و وضع اجتماعی آنان اطلاعی در دست نیست. صنعت در فعالیت‌های اهالی نقش اساسی داشت و پارچه‌های نخی استادان بخارا و سمرقند، پرورش کرم، پیله و بافت پارچه‌های ابریشمین، جامه‌های نازک و جانماز، جامه‌های خواب فندقی، جامه‌های طبری و قالی شهرت داشته است.

در شیراز کارگاه‌های بافندگی به تهیه پارچه‌های لطیف و متنوعی اشتغال داشته‌پارچه‌هایی از ابریشم خام (خز) در این شهر رواج داشت. در جهرم گلیم و جامیم و جانمازی که مورد استفاده مساجد بوده است، تهیه می‌گردید. فسا به بافتن پارچه‌هایی که از موی بز و یا ابریشم خام تهیه می‌شد و همچنین سفره، دستمال، پرده‌های قلابدوزی بسه رنگ‌های پرتاوسی آبی رنگ و سبز و گلابتون دوزی شهرت داشت. در این شهر موادی برای رنگ کردن پارچه‌ها تهیه می‌شد و فرش‌های نم‌دی و خیمه و خرگاه از فسا صادر می‌گردید. در مجموع مصنوعات نساجی مهم فارس جامه‌های کتان، دیبا، زربفت و بردی‌های عالی است. از مهمترین منسوجات یزد و ابرقو جامه‌های پنبه‌ای و حریر و پرده‌های نیکو است. در اهواز یک نوع پارچه ابریشمی تهیه می‌گردید که بمصرف زنان می‌رسید. در شوشتر زری معروف دیبا رایج بود.

ابودلف در باره نساجی سمنان مینویسد که دستمال‌ها و توری‌های چادری بسیار زیبا می‌بافتند که به ارزش هر عدد ۲۰۰ دینار بفروش می‌رسید. زنانی که این قبیل پارچه‌ها می‌بافتند در اشدت و ظرافت و کارزیا داغلب نابینا می‌شدند. (۷۲)

* بردی نام گیاهی است که بیشتر در مصر می‌روئید، و از آن کاغذ و جامه تهیه می‌کردند.

۷۱- همانجا، صفحات ۱۲ و ۲۲

۷۲- راوندی صفحات ۱۵، ۲۱، ۹۰، ۲۲۲ و ۲۲۳

۱۱ صفحه - ۱۳۱۱

۵۸- ...

۱۱ صفحه - ۱۳۱۱ ...

۵۸- ...

۱۱ و ۵۸ صفحه - ...

(...)

...

...

...

...

...

...

...

...

(۱۱) ...

...

...

...

...

...

...

...

...

(۱۱) ...

...

...

...

...

...

...

سازمان یافت. غازان خان در تبریز برای خود با رگاهی مفروش از
فرشهای پارس برپا کرد. که به رونق نساجی و بافندگی زمان کمسک
فراوان کرد. (۷۶) در دوره مغول روشها و سبکهای فنی چینی رواج
پیدا کرد ولی در این روند تغییراتی در جهت ذوق و سلیقه مردم
ایران داده شد. (۷۷)

پس از سقوط این سلسله حاکمیت به حکومتهای محلی کوچکی
تجزیه شد. پس از مغولان، تیموریان حاکمیت زور را بر این منطقه
اعمال کردند. این سلسله هم بمانند مغولان پس از تحکیم موقعیت
خویش به صنعتگران و صاحبان هنر و آوردند و مقام آنان را گرامی
داشتند. برای نمونه تیمور در لشکرکشیهای خود هر کجا با هنرمند و
صنعتگر قابلی مواجه میشد آنان را به سمرقند کوچ میداد.

بدین ترتیب، بنا به نوشته کلاویخو* در منطقه سمرقند از پارچههای
پوندزیتونی، زربفت، کرب، تافته و نظایر آن که در اسپانیا آنرا
ترسناک* می خوانند فراوان خریده میشد و از کارخانه ابریشم بافی
برای تهیه آنها استفاده به عمل می آمد. ادا مه دارد

۷۶- "صنعت فرش"، مجله اطلاق صنایع و معادن ایران، سال

چهارم شماره ۲۱- صفحه ۱۳

۷۷- زکی - صفحه ۲۸

* سفیر اسپانیا در ایران

* TERCENAL

نحوه اشتراک "حسابدار"

آبونمان ۱۲ شماره نشریه "حسابدار" ۸۵۰ ریال است. علاقمندان
برای اشتراک نشریه میتوانند مبلغ فوق را بحساب جاری شماره
۱۵۱۲ بانک ملی ایران شعبه طالقانی بنام انجمن حسابداران خبره
ایران واریز نموده و رسید آنرا همراه با آدرس دقیق خود به دبیرخانه
انجمن ارسال نمایند. همچنین مشخص فرمائید که از چه شماره ای
تقاضای اشتراک دارند.

در صورتیکه مایل به پرداخت وجه بصورت نقدی هستید میتوانید
مستقیماً "به دبیرخانه انجمن مراجعه فرمائید.